

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ АКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В МАЙБУТНІХ АКТОРІВ

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF FORMING ACTING SKILLS IN FUTURE ACTORS

Стаття присвячена висвітленню теоретико-практичних аспектів формування акторської майстерності майбутніх акторів. Зокрема, обґрунтовано необхідність впровадження нових педагогічних підходів до організації освітнього процесу в закладі вищої освіти, новітніх методик, які б відповідали сучасним вимогам театральної та кінематографічної індустрії. Розкрито завдання сучасної вищої освіти. Висвітлено зміст поняття «професійна підготовка», визначено її мету. Запропоновано дефініцію терміну «професійна підготовка майбутніх акторів». Наголошено на необхідності не лише інтелектуальної, а й емоційної, фізичної підготовки, освоєння технік акторської майстерності. Акторську майстерність визначено як один із ключових компонентів професійної діяльності акторів. Конкретизовано компоненти акторської майстерності: психологічна майстерність, виконавська майстерність, артистична майстерність. Розглянуто етапи формування акторської майстерності. Наголошено на важливості використання практичних вправ, імпровізації, фізичних тренувань, які допоможуть розвинути емоційну виразність студентів. Ефективною формою навчання акторської майстерності визначено тренінг, окреслено його мету та дидактичні завдання. Важливим складником процесу формування акторської майстерності визначено хореографічні вміння. Підкреслено важливість використання хореографічних технік у фаховій підготовці майбутніх акторів. Зосереджено увагу на хореографічних інноваційних техніках таких, як джаз, модерн, контемпорарі. Невід'ємною частиною акторської майстерності визначено сценічне мовлення. Для формування навичок сценічної мови рекомендовано використовувати творчі прийоми, зокрема, ігровий метод, музичний супровід до технічних, мовно-голосових вправ. Розглянуто вправи з акторської майстерності Стелли Адлер, Лі Страсберга, Девіда Мемета, Сенфорда Мейснера. Окреслено педагогічні умови формування акторської майстерності майбутніх акторів. Розкрито сутність поняття «готовність майбутнього актора до професійної діяльності» та визначено компоненти цієї готовності. Зроблено висновок, що ефективне формування акторської майстерності залежить від комплексного підходу, який включає розвиток технічних навичок, емоційної виразності, а також здатності до глибокого втілення образів. Важливу роль у цьому процесі відіграють індивідуальні заняття, групові тренінги та взаємодія з іншими учасниками театрального процесу.

Ключові слова: акторська майстерність, професійна підготовка, майбутні актори,

професійна діяльність, тренінг, тренінгові технології, готовність до професійної діяльності, інноваційні технології.

The article is devoted to highlighting the theoretical and practical aspects of the formation of acting skills of future actors. In particular, the need for the introduction of new pedagogical approaches to the organization of the educational process in a higher education institution, the latest methods that would meet the modern requirements of the theater and cinematographic industry is substantiated. The tasks of modern higher education are revealed. The content of the concept of «professional training» is highlighted, its goal is determined. A definition of the term «professional training of future actors» is proposed. The need for not only intellectual, but also emotional, physical training, mastering acting techniques is emphasized. Acting skills are defined as one of the key components of the professional activity of actors. The components of acting skills are specified: psychological skills, performing skills, artistic skills. The stages of the formation of acting skills are considered. The importance of using practical exercises, improvisation, physical training, which will help develop the emotional expressiveness of students, is emphasized. Training is defined as an effective form of teaching acting skills, its purpose and didactic tasks are outlined. Choreographic skills are defined as an important component of the process of forming acting skills. The importance of using choreographic techniques in the professional training of future actors is emphasized. Attention is focused on innovative choreographic techniques such as jazz, modern, contemporary. Stage speech is defined as an integral part of acting skills. To form stage speech skills, it is recommended to use creative techniques, in particular, the game method, musical accompaniment to technical, speech and voice exercises. Acting exercises by Stella Adler, Lee Strasberg, David Mamet, Sanford Meisner are considered. Pedagogical conditions for the formation of acting skills of future actors are outlined. The essence of the concept of «readiness of a future actor for professional activity» is revealed and the components of this readiness are defined. It is concluded that the effective formation of acting skills depends on a comprehensive approach, which includes the development of technical skills, emotional expressiveness, as well as the ability to deeply embody images. Individual classes, group trainings and interaction with other participants in the theatrical process play an important role in this process.

Key words: acting skills, professional training, future actors, professional activity, training, training technologies, readiness for professional activity, innovative technologies.

УДК 378.091.33:792.07
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/78.2.22>

Топорівська Я.В.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри музикознавства
та методики музичного мистецтва,
декан факультету мистецтв
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Ванюга Л.С.,
канд. мистецтвознавства, професор,
завідувачка кафедри театрального
мистецтва
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Калаур С.М.,
докт. пед. наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи
та менеджменту соціокультурної
діяльності
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Постановка проблеми у загальному вигляді. Трансформація сучасного театрального та кінематографічного мистецтва зумовлює виникнення

нових форм та жанрів, що вимагають від акторів високої гнучкості та здатності адаптуватися до різних стилів і технік виконання ролей. Сучасне

суспільство потребує універсальних акторів, здатних виконувати різні ролі на сцені і в кіно, що вимагає від них не лише технічних навичок, а й розвитку емоційної гнучкості та самопізнання. Вважаємо, що саме процес формування акторської майстерності є важливим етапом у становленні особистості майбутнього актора. Акторська майстерність сприяє самовираженню, здатності до рефлексії та розвитку внутрішньої емоційної сфери. З огляду на це, важливим є якісна професійна підготовка майбутніх акторів, яка передбачала б формування акторської майстерності та включала не лише класичні, але й інноваційні методи сценічної гри.

Варто зауважити, що освіта відіграє чи не найважливіше значення в професійному становленні акторів. Висококваліфіковане навчання є основою для формування акторської майстерності. У зв'язку з цим, необхідні нові педагогічні підходи до організації освітнього процесу в закладі вищої освіти, новітні методики, які б відповідали сучасним вимогам театральної та кінематографічної індустрії та допомагали студентам освоювати нові форми гри та підходи до драматизації та інсценування художніх творів. Оскільки професія актора потребує не лише таланту, але й глибокого розуміння мистецтва, культурних тенденцій, психології та соціальних процесів, освітній процес повинен включати широке коло навчальних дисциплін: від класичних основ акторської майстерності до новітніх підходів у кіновиробництві та цифрових технологіях. Зауважимо, що важливо сформувати в майбутніх акторів вміння інтегрувати теоретичні знання і практичні навички, сприяти розвитку їхнього творчого потенціалу.

Завдання сучасної вищої освіти полягає у підготовці не тільки висококваліфікованих спеціалістів, але й універсальних митців, здатних адаптуватися до швидко змінюваного професійного середовища. Тому, дослідження проблеми теоретико-практичних аспектів формування акторської майстерності є важливим та пріоритетним в умовах постійних змін у театральному та кінематографічному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз окресленої проблеми засвідчує, що особливості формування акторської майстерності в майбутніх акторів висвітлені у роботах Л. Артемової, В. Баранюка, Ю. Гончаренко, А. Коленко, К. Кузьміна, О. Матвієнко, О. Маньковської, Т. Петрик, К. Полянської, О. Сороки, Н. Стадніченко, К. Чорної та інших. Зокрема, О. Маньковська здійснила аналітичний огляд проблеми формування сценічної майстерності майбутніх акторів. А. Коленко присвятила свої напрацювання розкриттю педагогічних умов формування акторської майстерності у фаховій підготовці майбутніх бакалаврів сценічного мистецтва. Об'єктом вивчення Н. Стадніченко є проблема формування навичок сценічного

мовлення у майбутніх акторів. К. Чорна вивчала питання сценічного мовлення як найважливішого вияву акторської майстерності. Сферою зацікавлення Л. Артемової є театральна педагогіка у підготовці до сценічної майстерності студентів – майбутніх акторів. Теоретичні засади розвитку здібності до імпровізації у майбутніх акторів в процесі професійної підготовки розкриті в роботах Т. Петрик, В. Баранюк, О. Сорока зосередили увагу на виокремленні організаційно-педагогічних умов формування акторської майстерності майбутніх акторів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз літератури свідчить, що багато праць науковців присвячено висвітленню теоретичних та практичних аспектів формування окремих елементів акторської майстерності в майбутніх акторів: мовлення, уваги, уяви, взаємодії, емоційної пам'яті, м'язової свободи, дії, проте малодослідженими залишаються інноваційні підходи до організації освітнього процесу в закладі вищої освіти, які передбачають використання сучасних технологій, зокрема, тренінгових технологій, спрямованих на формування акторської майстерності в здобувачів вищої освіти та визначення їх ролі у підвищенні якості професійної підготовки майбутніх акторів.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних і практичних аспектів формування акторської майстерності в майбутніх акторів.

Виклад основного матеріалу. На думку А. Троцько, «професійна підготовка – це система взаємопов'язаних функціональних і структурних компонентів, які визначають особливості формування особистості студента, відповідно до визначеної мети – вийти на якісно новий рівень готовності студентів до професійної діяльності» [12, с. 20]. Метою професійної підготовки є: формування особистісних та професійних якостей; оволодіння сукупністю систематизованих професійних знань, умінь, навичок [2]. З огляду на це, ми трактуємо поняття «професійна підготовка майбутніх акторів», як систему навчальних занять професійного спрямування, орієнтованих на засвоєння здобувачами вищої освіти сукупності знань, розвиток необхідних умінь для успішної реалізації в театральному мистецтві. Вважаємо, що професійна підготовка майбутніх акторів має обов'язково включати не лише інтелектуальну підготовку, а й емоційну, фізичну, освоєння технік акторської майстерності, рухів, голосу, сценічної мови, емоційної виразності.

Поділяємо думку І. Головатюка стосовно того, що професійна підготовка майбутніх акторів має бути практико-орієнтованою та передбачати засвоєння навчального матеріалу під час проходження практики та вивчення дисциплін циклу фахової підготовки таких, як «Тренінг з майстерності актора»,

«Основи сценічного бою», «Майстерність актора», «Танець», «Основи сценічного руху», «Основи сценографії» [1, с. 12].

Варто наголосити, що свідченням професійної компетентності майбутнього актора є розвиток комунікативних умінь, його здатність взаємодіяти та спілкуватися. Погоджуємося з О. Маньковською в тому, що професійна компетентність визначається сформованістю сценічної майстерності актора. Науковиця підкреслює, що акторська майстерність є одним із ключових компонентів професійної діяльності акторів, адже її сформованість допоможе майбутньому актору набути вміння використовувати зовнішні прийоми техніки артистизму в професійній діяльності, розвинути задатки природного артистизму [8, с. 162].

Слід зазначити, що акторська майстерність поєднує декілька видів мистецтва: музику, танець, літературу, драматургію. «Це єдність звуку, мовлення, жести, сценічного образу, руху, – зауважує О. Маньковська, – що найкращим чином розкриває мистецьку гру актора, його сутність та значення того, що він прагне передати через образ під час створення персонажу» [9, с. 57]. Компонентами акторської майстерності є: психологічна майстерність – саморегуляція, сценічна поведінка, стресостійкість, інтуїція; виконавська майстерність – навички інтерпретації творів, виконавської техніки; артистична майстерність – енергетика образу, артистизм [3, с. 118].

Для формування акторської майстерності майбутніх акторів важливо враховувати фізіологічні та психологічні особливості: тіло, моторику, пластику, музичний слух, голос, почуття ритму, спостережливість, емоційність, уяву, пам'ять, фантазію, швидкість реакції, ерудитію. Кожну якість потрібно тренувати, що дозволить майбутньому актору знаходитись у формі. Розглянемо етапи формування акторської майстерності, запропоновані О. Маньковською:

- 1) врахування викладачем психологічних та фізіологічних даних майбутнього актора;
- 2) автоматизація психологічних процесів та фізичних дій, пов'язаних з технікою та манерою виконання, розвиток гнучкості;
- 3) вправлення у виконанні акторських дій з метою доведення їх до автоматизму;
- 4) відтворення майбутнім актором образу на сцені;
- 5) оцінка якості відтворення через відгуки фахівців, експертів, реакцію публіки;
- 6) рефлексія – аналіз своєї роботи та створення майбутнім актором ситуації вдосконалення своєї професійної діяльності [8, с. 165].

Вважаємо, що формування акторської майстерності в майбутніх акторів потребує комплексного підходу, який передбачає поєднання психологічної підготовки, теоретичних знань та

практичних навичок. Слід наголосити на важливості використання практичних вправ, зокрема, імпровізації, фізичних тренувань, які допоможуть розвинути емоційну виразність студентів. Підкреслимо, що майбутні актори мають розуміти психологію персонажа, що, на нашу думку, є необхідним аспектом розвитку акторської техніки.

Нам імпонують погляди Г. Локаревої, О. Мельник, які вважають, що система професійного навчання акторській майстерності обов'язково має поєднувати методи й техніки, спрямовані на розвиток фізичного тіла і психічних пізнавальних процесів. Поділяємо думку науковиць стосовно того, що саме тренінг є ефективною формою навчання акторської майстерності, який передбачає спеціально організоване спілкування, здійснення психологічного впливу, виконання фізичних вправ. Основною метою тренінгу є розширення досвіду майбутніх акторів, формування в них професійних умінь і навичок, самопізнання, опанування акторської майстерності, розвиток фізіологічного інструменту.

Саме акторський тренінг, на думку Г. Локаревої, О. Мельник, допомагає усвідомити психологічні особливості свого персонажа, наблизити акторську гру до життєвої реальності, розвиває ментально-орієнтовані навички. Основним у тренінгу є робота над внутрішніми психологічними якостями актора, що допомагає розкрити його потенціал на сцені. Тренінг може виконувати різні дидактичні завдання, серед яких дослідниці відзначають такі: формування та розвиток творчої уяви; звільнення від м'язової напруги; розвиток рухів, тіла, постави; оволодіння засобами спілкування; розвиток уваги [10, с. 134]. А. Ловягін зауважує, що акторський тренінг здійснюється через вправи, які розвивають не лише акторські здібності, а й зорову пам'ять, логічне мислення, координацію в просторі, почуття партнерства, виразність пластики і емоцій [6, с. 5].

Слід наголосити, що важливим складником процесу формування акторської майстерності є хореографічні вміння. З огляду на це, хореографічні техніки є ефективним засобом, який допоможе майбутнім акторам розкутіше почувати себе на сцені, відтворювати образи, ролі, персонажів. Підтримуємо О. Маньковську в тому, що впровадження хореографічних технік у фахову підготовку майбутніх акторів сприятиме розвитку фізіологічно-хореографічних здібностей. Серед хореографічних технік, як засобу формування акторської майстерності майбутніх акторів, науковиця виокремлює інноваційні та традиційні. Інноваційними є джаз, модерн, контемпорарі, традиційні – класичний, народний, історико-побутовий танці [9, с. 58–59].

Нам імпонує думка А. Ловягіна стосовно необхідності проведення занять із сценічної пластики задля формування акторської майстерності

в майбутніх акторів. Саме заняття із сценічної пластики сприяють розвитку акторської виразності, удосконаленню психофізичного апарата, розвивають ритмічність, моторну пам'ять, витривалість, гнучкість, координацію рухів, допомагають сформувати вміння розкривати образ за допомогою пластичного руху [6, с. 3].

Варто зазначити, що невід'ємною частиною акторської майстерності є сценічне мовлення. Підтримуємо Н. Стадніченко в тому, що важливим етапом засвоєння основ сценічного мовлення є робота над артикуляцією та дикцією. Дослідниця надає важливого значення спеціальним тренінгам для розвитку дикції майбутніх акторів. Погоджуємося з науковицею в тому, що студенти мають досконало оволодіти змішано-діафрагмальним типом дихання та вміти свідомо керувати м'язами дихального апарату. У роботі над сценічним мовленням викладачі мають приділяти суттєву увагу розвитку та збагаченню голосових можливостей студентів, допомагати виробити гнучкість та дзвінкість голосу, розширити його діапазон, позбутися тембрових вад, шляхом використання різноманітних вправ. Під час роботи над текстом Н. Стадніченко рекомендує студентам встановлювати взаємозв'язок між сценічними засобами виразності (фантазією, уявою) та технікою мовлення. Після оволодіння технікою проголошення окремих звуків, скоромовок, засвоєння підготовчих вправ для голосу, дикції науковиця рекомендує не розмовляти, що вважається також однією з тренувальних вправ [11, с. 95].

Для формування навичок сценічної мови А. Коленко радить використовувати творчі прийоми, зокрема, ігровий метод, музичний супровід до технічних, мовно-голосових вправ, який здатен активізувати емоційний стан та пробудити творчу уяву. Ефективною формою, яка найкращим чином сприяє формуванню та розвитку сценічного мовлення, на думку дослідниці, є мовно-голосовий тренінг, який поєднує технічний та творчий тренінги та передбачає використання музичних ритмів під час технічних вправ з урахуванням змістового наповнення тексту [4, с. 58].

З метою формування акторської майстерності в майбутніх акторів варто в освітньому процесі використовувати вправи на сценічну дію, на дію в різних запропонованих обставинах, на сценічне спілкування, на звільнення м'язів, на розвиток сценічної уваги, уяви та фантазії, емоційної пам'яті, на відпрацювання навичок роботи з уявними предметами, працювати над образом в інсценівках та уривках п'єс [6, с. 8–10].

Для нашого дослідження викликають зацікавлення вправи з акторської майстерності, які варто пропонувати майбутнім акторам: Стелли Адлер, Лі Страсберга, Девіда Мемета, Сенфорда Мейснера. Розглянемо їх детальніше.

Техніка Стелли Адлер передбачає надання важливого значення уяві. Включає вправи на: оволодіння діями, розвиток уяви, роботу над персонажем, усвідомлення обставин, які визначають поведінку. Дана техніка допомагає перевтілитись актору в новий образ, глибоко вжитися в нього, щоб стати ближчим із самим собою.

Техніка Сенфорда Мейснера сприяє розвитку гнучкості, відкритості, навичок слухання. Ключове місце у даній техніці займає вправа «реальність дії», тобто повторювані дії мають бути достовірними. Завдяки цій вправі майбутній актор може простежити в собі зміну сприйняття дії, розпізнати власні емоції, які спонукають до спонтанної реакції. Техніка має на меті виконання сукупності вправ, які спонукають актора до спонтанної реакції, що дає можливість миттєво комунікувати, реалістично уявляти дію персонажа в запропонованих обставинах. Під час цієї техніки студентам варто пропонувати низку вправ, спрямованих на вираження емоцій та розвиток здібностей до імпровізації.

Техніка Девіда Мемета та Вільяма Х. Мейсі ґрунтується на дії, прагненні до дії та допомагає акторам зосередитися на тому, що відбувається в сцені.

Основою техніки «Театральні ігри» Віоли Сполін є імпровізаційні вправи. Завдяки цій техніці майбутні актори формуватимуть вміння правдиво реагувати на обставини та жити моментом. Через гру, ігрові форми відбувається навчання акторським прийомам і навичкам. Під час гри зосереджується увага лише на грі, не занурюючись у самосвідомість. Дана методика допомагає майбутнім акторам навчитися зосереджуватися та концентруватися.

Техніка Лі Страсберга допомагає позбутися напруги, страху, розслабитися, адже саме ці фактори перешкоджають акторам виражати себе повною мірою. Дана техніка передбачає виконання вправ на сенсорну пам'ять та розслаблення, після чого відбувається перехід до роботи над п'єсами і сценами. Варто зауважити, що техніка Лі Страсберга допомагає акторам встановити зв'язок з матеріалом, завдяки емоційним переживанням персонажів. Важливе місце в даній техніці займає вправа «Емоційна пам'ять», яка готує акторів до інтенсивних, напружених моментів у сцені, прожиття кульмінації емоцій [5, с. 76–81].

Важливими є педагогічні умови формування акторської майстерності майбутніх акторів, запропоновані А. Коленко:

- інтенсифікація освітнього процесу, шляхом інтеграції змісту циклу професійної підготовки;
- впровадження спецкурсів: «Тренінг виконавської майстерності актора», «Тренінг словесної взаємодії»;

– активізація навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти з акторського мистецтва драматичного театру і кіно за рахунок впровадження інноваційних освітніх технологій [5, с. 3].

З огляду на зазначене вище, наголошуємо на важливості якісної теоретико-практичної підготовки майбутніх акторів у закладі вищої освіти як основи їхньої готовності до професійної діяльності. Під поняттям «готовність майбутнього актора до професійної діяльності» розглядаємо сукупність мотиваційних, фізичних, емоційних, інтелектуальних, технічних якостей, які дозволять йому успішно та ефективно працювати в театрі, кіно або на телебаченні. О. Кривошеєва, Г. Локарева виокремлюють наступні компоненти цієї готовності:

– мотиваційний – зацікавленість студента акторською діяльністю, бажання досягти успіху, сформованість ціннісного ставлення до професійної акторської діяльності;

– когнітивно-тезауресний – сформованість загально-професійних і специфічно-професійних знань, розвиток пізнавальних процесів;

– діяльнісно-ігровий – вміння створювати ігровий стан, здатність до імпровізації, креативності, взаємодії та співпраці (кооперації, комунікації);

– особистісно-професійний – сформованість рефлексивних умінь, здатність до саморегуляції, емпатії, розвиток сценічної уваги [7, с. 5].

Саме ці компоненти, на нашу думку, дозволять оцінити ефективність формування готовності майбутніх акторів до професійної діяльності.

Висновки. Отже, ефективне формування акторської майстерності залежить від комплексного підходу, який включає розвиток технічних навичок, емоційної виразності, а також здатності до глибокого втілення образів. Важливу роль у цьому процесі відіграють індивідуальні заняття, групові тренінги та взаємодія з іншими учасниками театрального процесу. Зокрема, розвиток акторської уяви, вправи на емоційну чутливість та фізичну присутність є важливими елементами для створення переконливих сценічних образів. Формування акторської майстерності вимагає інтеграції фізичних, емоційних та інтелектуальних аспектів. Використання сучасних методик і технологій навчання забезпечить більш глибоке розуміння акторської гри, а практичні навички, набуті через інтерактивні та імпровізаційні вправи, дозволять значно покращити сценічну виразність та адаптивність. Таким чином, для досягнення високого рівня акторської майстерності необхідно в освітньому процесі поєднувати класичні театральні методи з інноваційними підходами.

Наше дослідження не вичерпує усіх аспектів окресленої проблеми, перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у вивченні проблеми професійної підготовки майбутніх акторів засобами мистецько-педагогічних технологій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Головатюк І. Г. Професійна підготовка майбутніх акторів в умовах дистанційного навчання. *Актуальні проблеми освітньо-виховного процесу в умовах карантинних обмежень та дистанційного навчання* : збірник наук. пр. Харків : ХНУБА, 2021. С. 12–13.

2. Гриньова В. М. Суть понять «професіоналізм» та «професійна підготовка». *Педагогіка та психологія*. 2011. Вип. 40(1). С. 28–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2011_40%281%29__7 (дата звернення: 01.12.2024).

3. Гургула Р. І., Столярчук Л. І. Застосування принципів сценічної майстерності як основа формування компетентності студента музичного відділення. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 71. Т. 1. С. 117–122.

4. Коленко А. В. Чинники успішного формування навичок сценічного мовлення під час роботи над роллю в класі сценічної мови та акторської майстерності. *Science Review*. 2018. № 3(10), Vol. 6. С. 55–59.

5. Коленко А. В. Формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці : дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 305 с.

6. Ловягін А. В. Збірка навчальних програм для театральних самодіяльних художніх колективів. Краматорськ, 2016. 34 с.

7. Локарева Г. В., Кривошеєва О. В. Діагностика сформованості готовності майбутнього актора до професійної діяльності : наукове видання. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 80 с.

8. Маньковська О. Ю. Формування сценічної майстерності майбутніх акторів як наукова проблема: аналітичний огляд. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. Вип. 3. С. 161–167.

9. Маньковська О. Ю. Хореографічні техніки як засіб формування сценічної майстерності майбутніх акторів у процесі фахової підготовки. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal)*. 2019. № 12 (52). С. 56–59.

10. Мельник О., Локарева Г. Акторський тренінг як засіб формування і вдосконалення психофізичного апарату актора. *Методологічні та практичні проблеми професійної підготовки акторів і дизайнерів* : матеріали VI науково-методичного семінару / Головні редактори: Г. В. Локарева, Ю. В. Гончаренко. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 166 с.

11. Стадніченко Н. В. Формування навичок сценічного мовлення у майбутніх акторів. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2010. № 1. С. 93–96.

12. Троцько А. В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ : Інститут ПІШО, 1997. 54 с.